

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA

**STRATEGIJA RAZVOJA SUSTAVA
STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U
REPUBLICI HRVATSKOJ
2008. – 2013.**

Zagreb, srpanj 2008.

I. Uvod

Izazovi brzog razvoja novih znanja i tehnologija, čestih promjena na tržištu rada i sve veće potražnje za visoko kvalificiranom radnom snagom, demografskog starenja stanovništva, procesa globalizacije i pristupanja Republike Hrvatske Europskoj Uniji kao središnji prioritet nameću razvoj društva temeljenog na znanju i procesu cjeloživotnog učenja.

Proklamirani cilj Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa da do 2010. godine Hrvatska postane najdinamičnija zemlja u regiji koja će predvoditi količinom stvorenog i akumuliranog znanja donosi potrebu redefiniranja cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava te nužno osuvremenjivanje sustava strukovnog odgoja, obrazovanja i osposobljavanja. To je i potvrđeno kroz ključne dokumente Vlade RH *Strateški okvir za razvoj 2006. – 2013.* i *Planom razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.*

U Republici Hrvatskoj, kao i u zemljama Europske unije, većina se građana obrazuje u sustavu strukovnog obrazovanja. Stoga je sustav strukovnog obrazovanja ključan u akumuliranju ljudskog kapitala kao preduvjeta postizanja ekonomskog rasta, kvalitetnijeg zapošljavanja i socijalnih ciljeva. Inicijalno strukovno obrazovanje treba osiguravati stjecanje znanja, vještina i kompetencija važnih za tržište rada, ali i osigurati mogućnosti za napredak u daljnjem, posebno visokom obrazovanju. Kontinuirano strukovno obrazovanje treba pružiti mogućnosti stjecanja kompetencija važnih za daljnji profesionalni razvoj pojedinca, ali i porast znanja i inovativnosti društva.

S ciljem izgradnje sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koji će voditi osiguranju upravo navedenih mogućnosti na nacionalnoj razini, nastala je *Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.*

II. Razlozi donošenja Strategije

Republika Hrvatska suočava se, osim s izazovima integracije, i s izazovima globalizacije. U kontekstu brzorastućih znanja i tržišnog natjecanja, Republika Hrvatska svoj će razvoj temeljiti na jačanju znanja i vještina te razvoju ljudskih potencijala. Znanja i vještine postaju najveći kapital, a osobe sa znanjem i vještinama vode ka društvenom napretku. U takvim okolnostima i društvenom okružju Republika Hrvatska provodi velike promjene cjelokupnog obrazovnog sustava. Jedan od njegovih najvažnijih dijelova, na kojemu razvijene europske zemlje temelje svoj gospodarski razvoj, je sustav strukovnog odgoja i obrazovanja. Strukovno obrazovanje je u funkciji razvoja profesionalnih i za posao potrebnih kompetencija koje moraju zadovoljiti potrebe modernog, konkurentnog i fleksibilnog tržišta rada, spremnog na brze promjene i poduprijeti uspjeh pojedinca na takvom tržištu rada. Time se nameće i potreba drugačijeg pristupa učenju i poučavanju, primjena drugačijih metoda i postupaka rada u nastavnom procesu te nove kompetencije nastavnika. Naglasak je na stjecanju širih znanja koja omogućavaju profesionalno bavljenje različitim poslovima, lakšu zapošljivost te veću spremnost odgovoriti na nove i brže zahtjeve poslodavaca.

Republika Hrvatska, kao zemlja kandidat za pristupanje Europskoj uniji, uključena je u sve procese razvoja u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju – zajedničkih europskih načela, standarda i alata. *Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.* oslanja se i na načela i ciljeve Lisabonske deklaracije *Obrazovanje i stručno usavršavanje do 2010. godine* iz 2000. godine koja poziva zemlje članice na osuvremenjivanje obrazovnih sustava kako bi Europska unija postala najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija utemeljena na znanju. Europski prioriteti i strategije razvoja strukovnog obrazovanja potvrđeni su i u Kopenhaškoj deklaraciji (2002.), Izjavama iz Maastrichta (2004.) i Helsinkija (2006).

Navedeni dokumenti naglašavaju mogućnost usporedivosti, prenosivosti i priznavanja kvalifikacija i kompetencija razvijanjem referentnih razina, zajedničkih načela za izdavanje diploma i prenošenje kreditnih bodova u strukovnom obrazovanju kako bi se promicala mobilnost građana. Nužno je razvijati kvalifikacije temeljene na kompetencijama, na razini sektora, uz obvezno uključivanje socijalnih partnera. Prioritet je i poduzimanje mjera za jačanje ugleda i privlačnosti strukovnog obrazovanja što, među ostalim, zahtijeva otvoren, fleksibilan i individualiziran sustav koji osigurava brzu tranziciju u radni život i/ili daljnje obrazovanje te podupire razvoj kompetencija odraslih na tržištu rada. Suvremeni sustav strukovnog obrazovanja odgovara na potrebe pojedinca i na način da analizira sadašnje i predviđa buduće trendove na tržištu rada te obrazovnu ponudu prilagođava zahtjevima tržišta rada. Važni su prioriteti i primjena zajedničkih kriterija i načela osiguranja kvalitete, jačanje transparentnosti kroz primjenu i racionalizaciju informacijskih alata i mreža te visoko kvalificirani nastavnici koji se kontinuirano stručno razvijaju. U europskoj dimenziji naglašava se i potreba razvijanja ključnih kompetencija (funkcionalna pismenost, numerička pismenost, ICT (informacijsko-komunikacijske) kompetencije, strani jezici, poduzetništvo, matematika i prirodne znanosti, međuljudske i socijalne kompetencije, učiti kako učiti, opća kultura) te korisnost temeljitijeg i dužeg općeg obveznog odgoja i obrazovanja te kasniji i kvalitetniji odabir zanimanja.

III. Ciljevi Strategije

Ciljevi donošenja *Strategije razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.* su:

- odrediti pravce razvoja strukovnog obrazovanja i načina njihove realizacije
- utvrditi parametre promjena strukovnog obrazovanja
- uspostaviti mehanizme sustavnog praćenja i ostvarivanja ciljeva
- promicati jednaka prava i uvjete učenja za sve
- promicati strukovno obrazovanje i osposobljavanje
- unaprijediti kvalitetu strukovnog obrazovanja
- izgraditi mehanizme usporedivosti i priznavanja hrvatskih strukovnih kvalifikacija u Europi (Europski kvalifikacijski okvir).

Strategija će služiti kreatorima obrazovnih politika, socijalnim partnerima, nositeljima odgojno obrazovne djelatnosti i svim korisnicima sustava strukovnog obrazovanja.

IV. Strateški i institucionalni okvir sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Republici Hrvatskoj

4.1 Strateški i zakonodavni okvir

Uporišna točka *Strategije razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.* nalazi se u slijedećim nacionalnim dokumentima:

A) Strateški dokumenti:

1) 55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske (Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2004. godine)

„...Svaka "nacionalna ekonomija" i njezin konkurentski položaj ovise prvenstveno o kvaliteti raspoloživih ljudskih resursa. Korištenje tih resursa i ulaganje u njihovu kvalitetu glavni su čimbenici razvoja. Obrazovanje povećava konkurentnost gospodarstva osiguranjem potrebne kvalitete ljudskih resursa. Upravo obrazovanje omogućuje stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti koji su pojedincu potrebni za ostvarivanje radnih i društvenih uloga...“

Navedeni dokument donjim preporukama potiče promjene u sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja:

- Povećati uključenost odraslih u programe dodatnog obrazovanja
- Obavljati procjenu znanja i vještina potrebnih na budućem tržištu rada
- Prilagoditi obrazovne programe razvoju znanja i vještina potrebnih u budućnosti
- Povećati vertikalnu i horizontalnu prohodnost poslije obaveznog obrazovnog sustava
- Osvremeniti obrazovanje nastavnika ("poučiti učitelje")
- Provesti eksternu i međunarodnu evaluaciju, te povećati ulogu društva

2) Deklaracija o znanju - Hrvatska utemeljena na znanju i primjeni znanja (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2004. godine)

„Glavni trend obrazovanja u 21. stoljeću je orijentacija na transforni potencijal učenja: orijentacija na kvalitetno stjecanje manjeg opsega trajnih znanja koja se aktivno usvajaju i prikladna su kao trajna podloga za daljnje permanentno učenje tijekom čitavog života. Na taj se način razvijaju sposobnosti rješavanja problema, a ne gomilaju se obrazovni sadržaji iz društva prošlosti koje se mijenja.“

3) Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010. (Vlada Republike Hrvatske, 2005. godine)

„Razvojni ciljevi sustava strukovnog odgoja, obrazovanja i osposobljavanja:

- Promjena strukovnog obrazovanja kako bi postalo manje specijalizirano i prilagodljivo potrebama polaznika i tržišta rada.
- Prilagodba profila i programa zanimanja prema tržištu rada, socijalnim i gospodarskim potrebama, moderniziranje sadržaja i metoda strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, te osiguravanje mogućnosti nastavka obrazovanja nakon završene strukovne škole.“

4) Strateški okvir za razvoj 2006. – 2013. (Vlada Republike Hrvatske, 2006. godine)

Ciljevi navedeni u poglavlju *Ljudi i znanje*:

- jačati aktivnu ulogu institucija tržišta rada u usklađivanju ponude i potražnje za radnom snagom
- smanjivati dugotrajnu nezaposlenost i promovirati cjeloživotno učenje
- osuvremeniti strukovno obrazovanje u skladu s gospodarskim potrebama
- produžiti trajanje obveznog obrazovanja
- povećati udio visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji
- povećati izdvajanja za obrazovanje, ali i učinkovitost trošenja raspoloživih sredstava
- poticati sudjelovanje privatnog sektora u financiranju, kako redovitog obrazovanja tako i usavršavanja uz rad

5) Bijeli dokument o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju – Prijedlozi i preporuke u vezi s politikom strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, strategijom i zakonodavstvom (Radna skupina Strategija i zakonodavstvo u okviru CARDS 2002 projekta „Strukovno obrazovanje i osposobljavanje: Modernizacija i izgradnja institucija, 2006. godine)

6) Nacionalni program mjera za uvođenje obveznog srednjoškolskog obrazovanja (Sabor Republike Hrvatske, lipanj 2007. godine)

„Nacionalnim programom se, uz ocjenu stanja vezano uz cjelokupno obrazovanje u Republici Hrvatskoj, određuju strateški ciljevi za razdoblje od 2007. – 2013. godine, a to su ponajprije:

- Poboljšati stope upisa mladih u srednje škole i stvoriti pretpostavke za veće stope završavanja srednjoškolskog obrazovanja,
- Stvoriti uvjete za njihovu bolju socijalnu uključenost, posebice mladih s posebnim potrebama, mladih s poremećajima u ponašanju i bez potpore obitelji te mladih osoba s invaliditetom,
- Stvoriti učenicama/ učenicima bolje uvjete za učenje i rad u školama,
- Poboljšati uvjete rada nastavnika/ ca, stručnih suradnika/ ca i ravnatelja/ca, njihova sustavnoga stručnog usavršavanja i napredovanja,
- Definirati zadaće pojedinih nadležnih tijela državne uprave, javnih ustanova kao i drugih sudionika u obrazovnome sustavu,
- Stvoriti uvjete za bolju i usklađeniju suradnju između područja obrazovanja i rada,
- Uskladiti hrvatski obrazovni sustav s europskim sustavima radi usporedivosti rezultata učenja
- Stvarati pretpostavke za cjeloživotno učenje.“

7) Strategija za izradbu i razvoj nacionalnog kurikulumu (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2007. godine)

8) Operativni program za razvoj ljudskih potencijala 2007. – 2009. IPA Instrument pretprijetne pomoći (Vlada Republike Hrvatske i Europska komisija, 2007. godine)

9) Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (Sabor Republike Hrvatske, 2008. godine)

B) Zakonodavni okvir:

- Zakon o srednjem školstvu (NN 19/92; 26/93, 27/93, 50/95, 59/01, 114/01, 81/05)
- Zakon o obrtu (NN 77/93, 90/96, 102/98, 64/01, 71/01, 49/03, 68/07)
- Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN 32/02)
- Zakon o Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NN 151/04)
- Uredba o osnivanju Agencije za strukovno obrazovanje (NN 10/05)
- Uredba o osnivanju Agencije za obrazovanje odraslih (NN 59/06)
- Zakon o Agenciji za odgoj i obrazovanje (NN 85/06)
- Zakon o obrazovanju odraslih (NN 17/07)
- Zakon o državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu (NN 109/07)

4.2. Ključni nositelji:

- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- Agencija za strukovno obrazovanje
- Agencija za obrazovanje odraslih
- Agencija za odgoj i obrazovanje
- Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Hrvatska obrtnička komora
- Hrvatska gospodarska komora
- Hrvatski zavod za zapošljavanje
- Državni zavod za statistiku
- Hrvatska udruga poslodavaca
- Obrazovne ustanove

V. Pregled stanja strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Postojeći sustav strukovnog odgoja i obrazovanja obuhvaća 70,9% ukupne srednjoškolske populacije, odnosno 135.930 učenika u 290 škola.

Sustav redovnog strukovnog obrazovanja za stjecanje niže i srednje stručne spreme prema obrazovnim programima čine:

- jednogodišnji i dvogodišnji programi niže stručne spreme u 23 obrazovna programa. Broj učenika koji pohađa ove programe je 1000 što je 0,7% ukupnog broja učenika strukovnog obrazovanja, odnosno 0,5% ukupne srednjoškolske populacije.
- trogodišnji programi za zanimanja u industriji i obrtništvu u 93 obrazovna programa. Pohađa ih 49.560 učenika, što je 36,5% ukupnog broja učenika strukovnog obrazovanja, odnosno 25,9% ukupne srednjoškolske populacije.
- četverogodišnji programi tehničkog i njima sličnog usmjerenja u 83 obrazovna programa. Pohađa ih 85.370 učenika što je 62,8% ukupnog broja učenika strukovnog obrazovanja, odnosno 44,5% ukupne srednjoškolske populacije.

Postojeći sustav strukovnog odgoja i obrazovanja ne osigurava stjecanje kompetencija potrebnih tržištu rada jer se nedovoljno brzo osuvremenjuju i obrazovna ponuda i obrazovni programi. Oni se sada ne temelje na analizama tržišnih potreba niti se prate indikatori stope zapošljavanja i/ili nastavka obrazovanja onih koji su završili strukovno obrazovanje.

Nedovoljna realna kvalificiranost ili nepostojanje potrebe na tržištu rada za takvim profilom kompetencija ipak činjenično dovodi do otežane zapošljivosti te tako smanjuje nacionalne i individualne potencijale rasta i napretka.

Pred sustavom strukovnog obrazovanja je veliki izazov kontinuiranog osuvremenjivanja obrazovne ponude i metoda rada. Sadržaj velike većine postojećih nastavnih planova i programa je zastario i ne nudi mogućnost usvajanja suvremenih znanja, vještina i kompetencija jer dinamika njihovog osuvremenjivanja ne prati razvoj novih znanja i tehnologija. Otežavajuća okolnost njihovog redovitog osuvremenjivanja je podkapacitiranost u sustavu kao i financijske implikacije koje ono zahtjeva. Osim toga, metodologija izrade nastavnih planova i programa ne nudi mehanizme kojima bi osigurali da oni odražavaju ne samo suvremena znanja, nego i njihovu relevantnost u svijetu rada. Danas se nastavni planovi i programi izrađuju isključivo unutar obrazovnog sustava koji nedovoljno poznaje i prati trendove na tržištu rada. Dodatni je problem sama struktura nastavnih planova i programa koja je predmetno orijentirana te propisuje zadaće samih nastavnika, a ne kompetencije koje učenik treba steći. Drugim riječima, u fokusu je podučavanje, a ne učenje. Također, u samim programima nisu jednoznačno definirane opće kompetencije. Povrh toga, takva struktura nastavnih planova i programa ima za posljedicu i nedovoljnu povezanost nastavnih predmeta i sadržaja te slabu horizontalnu i vertikalnu prohodnost unutar sustava obrazovanja. Ovdje je također prisutan problem preranog usmjeravanja učenika za odabir zanimanja, koji je posebno izražen kod odabira usko profiliranih zanimanja, kojima se stječe vrlo uzak skup kompetencija.

Također, još uvijek se uočava velika potreba dodatnog i kontinuiranog ulaganja u razvoj ljudskih resursa u svim sastavnicama sustava te njihova bolja koordinacija. To je najviše izraženo kod nastavnika strukovnih predmeta, kao neposrednih provoditelja odgojno-obrazovnog procesa. Postojeći sustav obrazovanja strukovnih nastavnika je neadekvatan, zastario i neujednačen. Još uvijek ne postoji standard zanimanja nastavnika, što ima za

posljedicu nedefiniranost kompetencija za rad u nastavi i nestandardiziranost visokoobrazovnih nastavnih programa kojima većina nastavnika stječu kvalifikaciju za rad u nastavi. Trenutno se pedagoško-psihološko i didaktičko-metodička naobrazba stječe na visokim učilištima kroz različite programe koji su međusobno neujednačeni i nedovoljno povezani sa potrebama sustava strukovnog obrazovanja.

Postoji i smanjenje interesa za rad u nastavi, a naročito određenih strukovnih profila (liječnici, inženjeri strojarstva, inženjeri elektrotehnike i dr.). Mogući razlozi tome su nemogućnost napredovanja i usavršavanja u struci, opadanje atraktivnosti nastavničkog zanimanja te primanja.

Analizirajući mrežu programa, dolazi se do zaključka da je distribucija strukovnih programa nedovoljno relevantna u smislu potreba tržišta rada i nedovoljno racionalna u smislu omjera potreba tržišta rada i cijene koštanja provedbe pojedinih programa te osiguravanja potrebne kvalitete i broja nastavničkog kadra. To dovodi do velike raspršenosti programa po različitim školama i različitim sredinama te malog prosječnog broja učenika koji pohađaju određeni program po jednoj školi. Primjer su programi iz sektora strojarstva koje pohađa 16.041 učenik u 131 školi, odnosno u prosjeku 122 učenika po školi. Time je sustav postao znatno skuplji jer svaku školu bi trebalo jednako opremiti potrebnom didaktičkom, radioničkom i laboratorijskom opremom. Osim toga, brzi razvoj tehnologija diktira kontinuirano osuvremenjivanje školske opreme. Često zbog toga škole nisu adekvatno opremljene što se direktno odražava na kvalitetu izvođenja nastavnog procesa. Osim toga, škole i lokalna zajednica susreću se s velikim teškoćama kada trebaju brzo prilagoditi svoju ponudu programa potrebama tržišta rada, s obzirom na potrebu prilagodbe i opreme i kadrova.

S obzirom na nerelevantnost određenih programa u nekim sredinama postoje teškoće pri osiguranju uvjeta za provedbu praktične nastave u realnom radnom okruženju jer ono na nekim lokalnim razinama ne postoji. Djelomično je izražen i problem kvalitetne provedbe praktične nastave u pojedinim tvrtkama, poduzećima i obrtničkim radionicama zbog nedovoljno izgrađenog povjerenja i jasnih programa provedbe praktične nastave.

Kod definiranja mreže programa i planiranja upisa u programe nedovoljno se uzimaju u obzir stvarne potrebe tržišta rada kako za zanimanjima tako i za potrebnim kompetencijama. Analize tržišta rada i njihove projekcije, gospodarski planovi razvoja na lokalnoj i nacionalnoj razini još uvijek se ne uzimaju kao nužan preduvjet za planiranje potreba za upisom. Jednako tako, pri planiranju upisa ne uzimaju se u obzir, a često niti ne postoje, jasni kvantitativni pokazatelji uspješne zapošljivosti u struci i/ili nastavku obrazovanja. S druge strane, postojeći pokazatelji govore kako se značajan broj mladih ljudi obrazovanih u strukovnim zanimanjima, a posebice u programima trogodišnjeg trajanja, teško zapošljava i/ili se ne zapošljava u svojoj struci. To je veliko opterećenje i za obrazovni sustav i za poslodavce zbog potrebe velikog broja prekvalificiranja. Za dio nastavnih programa smanjen je ili čak uopće ne postoji interes upisa zbog nepostojanja interesa tržišta rada za tim zanimanjem i/ili nedovoljne atraktivnosti samog zanimanja unatoč tržišnim mogućnostima.

5.1. Poduzeti koraci za poboljšanje sustava

U proteklom periodu napravljeni su veliki pomaci u razvoju ljudskih potencijala i uspostavljanju struktura koje osiguravaju uspješan razvoj strukovnog obrazovanja. Tako je 2005. godine osnovana Agencija za strukovno obrazovanje kao ključan dionik u sustavu strukovnog obrazovanja, kao i Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (osnovan 2004. godine) koji skrbi o osiguranju kvalitete cijelog sustava, a 2006. godine Agencija za obrazovanje odraslih koja skrbi o obrazovanju odraslih, cjeloživotnom učenju. Pokrenuto je niz inicijativa, izrađena je Strategija za izradbu i razvoj nacionalnog kurikuluma, donesen je Državni Pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja te je u tijeku izrada Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira.

Agencija za strukovno obrazovanje je u suradnji sa svim relevantnim dionicima (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva i ostala ministarstva, Hrvatska udruga poslodavaca, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Državni zavod za statistiku, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, sindikati, visoka učilišta, strukovna društva i komore, mala, srednja i velika poduzeća, lokalna i područna samouprava) provela analizu tržišta rada, što je rezultiralo uspostavom 13 obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju, umjesto dotadašnja 32 područja rada. Poseban pomak učinjen je uspostavom Sektorskih vijeća od strane Agencije za strukovno obrazovanje za svaki od 13 obrazovnih sektora, kao tri-partitnih tijela koja predstavljaju izravnu poveznicu tržišta rada i obrazovanja i prvi korak u razvoju partnerstva svih dionika zainteresiranih za razvoj strukovnog obrazovanja. Veliki dio članova sektorskih vijeća čine gospodarstvenici koji su već dali konkretne prijedloge za unaprjeđenje obrazovne ponude definiranjem 323 zanimanja koja odgovaraju potrebama suvremenog hrvatskog gospodarstva.

Napravljeni su i pomaci u podizanju razine osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju provođenjem nacionalnih ispita, pripremama za provođenje državne mature, uvođenjem samovrjednovanja škola te donošenjem Pedagoškog standarda srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Ipak, ovo su tek početni koraci uvođenja elemenata osiguranja kvalitete u sustav.

Veliki pomak učinjen je i izgradnjom informacijskog sustava za upravljanje strukovnim obrazovanjem (VETIS) i e-maticom.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi ukida pripravnički staž osobama koje imaju određeno radno iskustvo što bi trebalo doprinijeti lakšem odlučivanju za rad u nastavi.

Veliki dio navedenih aktivnosti poticane su, financirane i stručno potpomognute od strane Europske unije i Svjetske Banke.

VI. Usmjerenost na promjenu – reforma sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Kao rezultat pregleda stanja sustava i ustanovljene činjenice da su učinjeni ključni pomaci u odgojno-obrazovnom sustavu kako bi se on ne samo uskladio s europskim standardima strukovnog obrazovanja već i zadovoljio hrvatske potrebe za sposobnom i obrazovanom radnom snagom, pristupilo se izradi *Strategije razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.*, kao dokumenta koji bi usmjerio razvoj strukovnog obrazovanja u smjeru postizanja pet ključnih ciljeva, koji će biti navedeni u nastavku. Ovi su ciljevi u skladu s temeljnim načelima na kojima se mora temeljiti strukovno obrazovanje.

6.1. Osnovna načela sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Uloga je strukovnog obrazovanja dvojaka: s jedne strane, ono doprinosi konkurentnosti nacionalnog gospodarstva, ali s druge, njegova je uloga i doprinositi socijalnoj koheziji nekog društva. Ono treba osigurati široku bazu kompetencija ključnih za radni i osobni uspjeh pojedinca te biti u funkciji razvoja ljudskih resursa i jačanja društva temeljenog na znanju i inovativnosti. Stoga je ključno da samo bude zasnovano na sljedećem setu načela:

- ❖ načelu **dostupnosti**, kojim se osigurava jednaka mogućnost pristupa za sve građane inicijalnom i kontinuiranom strukovnom obrazovanju;
- ❖ načelu **fleksibilnosti**, koje omogućava pojedincima stjecanje istih kvalifikacija različitim putem, te osigurava horizontalnu i vertikalnu prohodnost pojedinaca i individualiziran pristup potrebama kako bi se svakome omogućilo postizanje maksimuma mogućnosti i cjeloživotno učenje;
- ❖ načelima **relevantnosti** i **racionalnosti**, koje osiguravaju utemeljenje strukovnog obrazovanja na analizama potreba društva i tržišta rada, stjecanju kompetencija relevantnih za radni život i/ili nastavak obrazovanja te kontinuirano vrednovanje i racionalnu prilagodbu obrazovne ponude;
- ❖ načelu **partnerstva**, kojim se osigurava uključenost svih partnera (državnih i gospodarskih institucija, privatnog sektora i ostalih zainteresiranih subjekata) u planiranje, financiranje i upravljanje modernim sustavom strukovnog odgoja i obrazovanja;
- ❖ načelu **osiguranja kvalitete**, kojim se jača povjerenje u sustav i doprinosi njegovom unaprjeđenju;
- ❖ načelu **transparentnosti sustava**, koji je otvoren, aktivan i prilagodljiv suvremenim tržištima te temeljen na jasnim kriterijima odlučivanja i financiranja.

6.2. Ciljevi reforme strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Ciljevi reforme strukovnog obrazovanja i osposobljavanja realiziraju gore navedena načela. Pet je ključnih ciljeva reforme strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koji su predviđeni ovom *Strategijom*:

- razviti kvalifikacije temeljene na kompetencijama i rezultatima učenja
- trajno usklađivati obrazovanje s potrebama tržišta rada
- izgraditi sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koji omogućava cjeloživotno učenje i mobilnost
- definirati uloge nastavnika u sustavu orijentiranom na rezultate učenja
- uspostaviti sustav osiguranja kvalitete

6.2.1. Razviti kvalifikacije temeljene na kompetencijama i rezultatima učenja

Razvijanje sustava strukovnog obrazovanja u smjeru veće fleksibilnosti i relevantnosti zahtijeva napuštanje tradicionalnog pristupa koji se temelji više na vremenskom trajanju obrazovnog programa nego na rezultatima učenja, odnosno onome što pojedinac zna, razumije i sposoban je učiniti na kraju procesa učenja.

Stavljanje rezultata učenja u fokus pozornosti zahtijeva obuhvatne prilagodbe postojećeg sustava. Hrvatska je krenula putem ovih promjena i 2006. godine, kao ključan korak, pristupila izradi Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira koji je podloga provedbi promjena i u strukovnom obrazovanju. Glavna načela i elementi HKO-a definirani su u dokumentu *Polazne osnove HKO-a* i sukladni su onima u Europskom kvalifikacijskom okviru (EQF).

Umjesto stjecanja strukovnog zanimanja, kakav je danas slučaj u strukovnom obrazovanju, potrebno se orijentirati na stjecanje strukovnih kvalifikacija. Dok je termin zanimanje značenjem najbliži radnom mjestu ili skupu poslova, kvalifikacija predstavlja razinu (složenost) i obujam ('količinu') kompetencija koje je određeni pojedinac stekao, a koja se dokazuje školskom svjedodžbom ili drugom javnom ispravom koju izdaje nadležna ustanova.

Glavni su sadržaj kvalifikacija rezultati učenja, odnosno kompetencije stečene učenjem, a obuhvaćaju znanja (činjenične i teorijske informacije usvojene učenjem), vještine (primjena znanja u izvršenju zadaća i rješavanju problema, a odnose se na kognitivne i praktične/psihomotoričke) i kompetencije u užem smislu (postignuta primjena znanja i vještina u skladu s danim standardima, odnosno samostalnost i odgovornost u njihovoj primjeni).

Izradom HKO-a, i u strukovnom obrazovanju koristit će se pristup koji definira i opisuje strukovne kvalifikacije rezultatima učenja. Daljnji razvoj HKO-a definirat će sve obrazovne razine koje se mogu steći u hrvatskom obrazovnom sustavu i dati mjerljive opise rezultata učenja koji će biti relevantni za sve kvalifikacije te razine bez obzira na obrazovni put kojim je kvalifikacija stečena.

Također je nužno razmišljati i o modelima vrednovanja i priznavanja informalno i neformalno stečenih kompetencija.

Uz promicanje načela osiguranja kvalitete u obrazovanju, uspostava HKO-a, na svim obrazovnim razinama, omogućit će transparentnost, usporedbu i prenosivost kvalifikacija između različitih obrazovnih institucija na nacionalnoj razini i njegovo povezivanje s EQF-om na europskoj razini, a zajednička referentna točka će biti rezultati učenja. Preporuka je Europske komisije (Recommendation of the European parliament and of the Council on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning, 2008.) svim zemljama članicama, uvesti mjere kako bi sve kvalifikacije do 2012. godine trebale sadržavati jasnu oznaku razine nacionalnog kao i oznaku referentne razine Europskog kvalifikacijskog okvira.

Jedan od mehanizama podrške priznavanju i prijenosu stečenih kvalifikacija, unutar zemlje i međunarodno, je i izražavanje opsega stečenih kompetencija razvijanjem sustava kreditnih bodova za strukovno obrazovanje i osposobljavanje te njegovo povezivanje sa sustavom kreditnih bodova u visokom obrazovanju (ECTS) te Europskim sustavom kreditnih bodova za strukovno obrazovanje (ECVET).

Kreditni bodovi u strukovnom obrazovanju potpora su razvoju sustava orijentiranog na rezultate učenja, zatim razvijanju sustava vrednovanja i priznavanja prethodnog učenja, potpora su i razvoju kvalifikacija i metoda ispitivanja temeljenih na rezultatima učenja.¹³

Stoga će sustav strukovnog obrazovanja prilikom razvoja strukovnih kvalifikacija, i u skladu s budućim razvojem HKO-a, pristupiti razvijanju jasnog i jednostavnog instrumenta kreditnih bodova za strukovno obrazovanje.

Usvajanje pristupa razvijanja kvalifikacija temeljenih na kompetencijama, uz uspostavu HKO-a, osigurat će bolje povezivanje strukovnih kvalifikacija sa sustavom visokog obrazovanja, ali i tržištem rada jer će kompetencije koje je potrebno steći učenjem najvećim dijelom definirati upravo tržište rada.

Ciljevi:

- Do kraja 2012. godine razviti sve strukovne kvalifikacije (s jasnim oznakama nacionalne razine i razine EQF-a)
- Do kraja 2012. godine razviti sustav kreditnih bodova za strukovno obrazovanje i osposobljavanje

6.2.2. Trajno usklađivati obrazovanje s potrebama tržišta rada

U odgovoru na izazove ubrzanog pojavljivanja novih tehnologija, potražnje za novim kompetencijama, globalizacije i starenja stanovništva, sustav strukovnog obrazovanja ima središnju ulogu. Potreba za većim ulaganjem u razvoj ljudskih potencijala traži i prilagodbu sustava strukovnog obrazovanja kao odgovor na ove izazove.

Strukovno obrazovanje ima ključnu ulogu u razvijanju ljudskih potencijala s ciljem postizanja gospodarskog rasta, zapošljavanja i ostvarivanja socijalnih ciljeva. Stoga ono mora pružiti široku bazu znanja, vještina i kompetencija potrebnih na tržištu rada ili u daljnjem obrazovanju.

Kako bi daljnji razvoj sustava strukovnog obrazovanja bio pokretan potrebama pojedinaca i društva, nužno je definirati mehanizme koji omogućavaju brzo reagiranje sustava na promjenjive zahtjeve tržišta, među ostalim, adekvatnom prilagodbom obrazovne ponude i programa učenja (kurikuluma) i usklađivanjem s visokim obrazovanjem. Stoga će u kreiranju obrazovne ponude i mreže programa biti nužno voditi se informacijama i analizama tržišta rada. Istodobno, kreiranju kurikuluma treba prethoditi izrada standarda zanimanja i razvoj kvalifikacija.

Informacije tržišta rada moraju pokazivati trendove zapošljavanja i demografske trendove. Analize sektora i/ili pod-sektora trebaju pružiti informacije o broju zaposlenih, kretanjima u sektoru, traženim kompetencijama, projekcijama budućeg razvoja sektora i potrebnim kadrovima, nazivima poslova i putovima napredovanja unutar industrije ili gospodarskog sektora. Tek je na temelju ovakvih pokazatelja moguće ponuditi relevantnu i racionalnu mrežu programa.

Kurikulumi moraju pružiti mogućnost stjecanja traženih znanja, vještina i kompetencija. Stoga se njihova izrada treba zasnivati na prethodnom razvoju standarda zanimanja i kvalifikacija. Pri tome se zanimanje shvaća kao skup poslova čije glavne zadatke i obveze obilježava visok stupanj sličnosti. Standardom zanimanja specificirat će se opisi poslova, aktivnosti koje se provode unutar radnog mjesta te kompetencije koje su preduvjet učinkovitog obavljanja poslova u tom području zapošljavanja. Kvalifikacijom će se definirati razina, opseg i profil kompetencija koje je potrebno steći na kraju procesa učenja. Kurikulum se treba izrađivati počevši od detaljno definiranih rezultata učenja, preko načina i vrste vrednovanja do sadržaja i metoda poučavanja.

Ovakvi se mehanizmi kreiranja obrazovne ponude i obrazovnih programa mogu realizirati samo kroz partnerstvo sa svim dionicima strukovnog obrazovanja (poslodavcima, sindikatima, komorama, predstavnicima lokalne uprave i svim drugim zainteresiranim stranama).

Posebno je važno definirati uloge dionika i tijela koji će biti poveznica strukovnog obrazovanja i tržišta rada te visokog obrazovanja. Glavni nositelji ovog procesa trebaju biti sektorska vijeća kao tijela koja sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja kompetentno prezentiraju potrebe tržišta rada i visokog obrazovanja koje strukovno obrazovanje treba zadovoljiti. Njihov daljnji rad potrebno je definirati Zakonom o strukovnom obrazovanju, koji je u pripremi.

U funkciji boljeg zadovoljavanja potreba tržišta rada potrebno je i daljnje razrađivati i jačati cjeloživotno profesionalno usmjeravanje u strukovnom obrazovanju kao bitan alat politike

obrazovanja i zapošljavanja, među ostalim i kroz jačanje kapaciteta za pružanje usluga profesionalnog usmjeravanja.

Ciljevi:

- Do kraja 2008. godine definirati uloge svih ključnih dionika i mehanizme njihove suradnje
- Do kraja 2009. godine definirati rad sektorskih vijeća
- Do kraja 2011. godine definirati metodologiju istraživanja tržišta rada
- Do kraja prvog kvartala 2012. godine izraditi Akcijski plan cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju
- Do kraja 2012. godine prikupiti i obraditi rezultate istraživanja tržišta rada

6.2.3. Izgraditi sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja koji omogućava cjeloživotno učenje i mobilnost

Dostupan i fleksibilan sustav strukovnog obrazovanja treba omogućiti cjeloživotno učenje osiguranjem učinkovite obrazovne ponude i fleksibilnim putovima stjecanja kvalifikacija. Pri tome će sustav promicati načelo dostupnosti svim skupinama stanovništva, nudeći obrazovne putove kako onima s visokim potencijalom tako i svima onima koji su pod rizikom isključenosti iz obrazovnog sustava i tržišta rada – naročito onima koji rano napuštaju obrazovanje, pojedincima s niskim kvalifikacijama ili bez kvalifikacija, osobama s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama i starijim osobama.

Sustav će također podupirati obrazovnu i geografsku mobilnost učenika i zaposlenika, među ostalim, osiguravajući vertikalnu i horizontalnu prohodnost između svih dijelova obrazovnog sustava.

Ciljevi:

- Do kraja 2010. godine izgraditi mehanizme praćenja uključenosti u cjeloživotno učenje
- Do kraja 2010. godine izgraditi mehanizme praćenja mobilnosti učenika

6.2.4. Definirati uloge nastavnika u sustavu orijentiranom na rezultate učenja

Ključnu ulogu u uspješnoj provedbi reforme strukovnog obrazovanja imaju nastavnici. Stoga je nužno reformirati sustav inicijalnog obrazovanja, kasnijeg usavršavanja i napredovanja nastavnika te se i u tim aspektima treba orijentirati isključivo prema stjecanju kompetencija.

Stoga je nužno izraditi analizu, standard zanimanja i kvalifikaciju strukovnog nastavnika kojima će se definirati razina, opseg i profil znanja, vještina i kompetencija nastavnika kao i putovi njihovog profesionalnog napredovanja. Ovi elementi moraju poslužiti kao osnova u izradi kurikuluma, kako inicijalnog, tako i kasnijeg obrazovanja i usavršavanja nastavnika.

Osim znanja i razumijevanja predmeta i područja rada, u sustavu orijentiranom na rezultate učenja, nastavnik mora imati i široka pedagoška znanja. On treba kreirati i primjenjivati logične i poticajne sekvence rada, učinkovito se služiti različitim metodama i sredstvima, nadograđivati na prethodno usvojenom znanju, jasno uvoditi nove koncepte, davati pojašnjenja, poticati pitanja i diskusiju. Ali je za stjecanje kompetencija izuzetno važno i osiguravati primjenu novih znanja i vještina. Za učinkovito podučavanje orijentirano stjecanju kompetencija, nastavnici trebaju imati veliko razumijevanje svih razvojnih i drugih procesa koji utječu na napredak i dobrobit učenika te graditi odnose povjerenja, poštenja i podrške.

Tijekom svog rada, nastavniku treba osigurati bitno veći doticaj s neposrednim radnim procesima u gospodarstvu.

Ciljevi:

- Do kraja 2010. godine izgraditi mehanizme praćenja stručnog usavršavanja nastavnika
- Do kraja prve polovice 2011. godine izraditi kurikulum za usavršavanje nastavnika
- Do kraja 2012. godine izraditi standard zanimanja i kvalifikaciju za strukovnog nastavnika
- Do kraja prve polovice 2013. godine izraditi kurikulum za obrazovanje nastavnika

6.2.5. Uspostaviti sustav osiguranja kvalitete

U cilju jačanja povjerenja u sustav strukovnog obrazovanja i njegovog unaprjeđenja, nužno je razvijati osiguranje kvalitete svih njegovih sastavnica (ustanova, nastavnih procesa itd.). Osiguranje kvalitete treba biti kontinuiran proces koji podrazumijeva sustavno i redovito vrjednovanje svih njegovih elemenata i treba sadržavati:

- definirane i mjerljive ciljeve i standarde, kao i smjernice za njihovu realizaciju
- konzistentne metode samovrjednovanja i vanjskog vrjednovanja
- uvjete, mehanizme i procedure za naknadno unaprjeđivanje u slučaju nezadovoljavajućeg rezultata vrjednovanja
- dostupnost rezultata vrjednovanja široj javnosti

Kao najnužnije, uočava se potreba uspostavljanja sustava osiguranja kvalitete kao sastavnog dijela upravljanja institucijama u sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Nadalje, to znači redovito vrjednovanje institucija, odnosno njihovog sustava osiguranja kvalitete od strane vanjskih nadzornih tijela, koja pak i sama moraju biti predmetom redovitog (vanjskog) vrjednovanja.

Sve dosadašnje analize pokazale su da je postojeća mreža programa neracionalna i skupa te da je nužno osigurati kvalitetu procesa i mehanizama kojima se određuje mreža programa i upisne kvote. Pri tome je najnužnije jasno definirati mjerljive pokazatelje koji imaju uporište u potrebama tržišta rada i razvojnim gospodarskim strategijama te definirati uloge i odgovornosti svih relevantnih dionika navedenog procesa. S tim u vezi, nužno je jasno definirati kriterije za (planiranje i) opremanje škola, postaviti jasne i mjerljive kriterije i mehanizme za odobravanje provedbe kurikuluma, ali i za sustavno praćenje zadovoljavanja istih. Drugim riječima, pružatelji strukovnog obrazovanja moraju podlijegati redovitoj provjeri kako bi se utvrdilo zadovoljavaju li sve potrebne materijalne, kadrovske i ostale uvjete za daljnju provedbu ranije odobrenog programa.

Nužno je uspostaviti sustav osiguranja kvalitete provedbe nastavnog procesa kroz razrađene elemente i mehanizme praćenja.

Brz razvoj novih tehnologija, znanja i promjene u gospodarstvu nameću potrebu redovitog vrjednovanja standarda zanimanja i kvalifikacija potrebnih tržištu rada, a time i kurikuluma kako bi se osiguralo da su usmjereni stjecanju relevantnih kompetencija.

Razvijajući strukovno obrazovanje i osposobljavanje s uspostavom sustava osiguranja kvalitete jačat će povjerenje pojedinca i poslodavca u sustav obrazovanja te olakšati prijenos i priznavanje kvalifikacija među institucijama i državama.

Ciljevi:

- Do kraja 2012. godine uspostaviti sustav osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju

VII. Provedba strategije

Realizacija **Strategije razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.** podrazumijeva i donošenje Zakona o strukovnom obrazovanju kao i ostalih potrebnih provedbenih akata.

Za provedbu ove *Strategije* donosit će se godišnji akcijski planovi krajem kalendarske godine za slijedeću godinu te odrediti tijela za implementaciju, kao i za praćenje provedbe, mjera i aktivnosti akcijskog plana.

